

1.03 Kratki znanstveni prispevek

UDK 929.5:728.82(497.4 Cerklje)
prejeto: 3. 4. 2006**Mira Delavec**Prof. slovenščine in zgodovine, Osnovna šola Majde Vrhovnik, Gregorčičeva 16, SI-1000 Ljubljana
e-mail: delavec.mira@siol.net

Rodbini Dietrich in Urbančič

IZVLEČEK

Prispevek obravnava povezanost rodbin Dietrich in Urbančič z gradom Strmol. Zlasti je izpostavljen čas konec 18. stoletja, ko se je Martin Urbančič poročil s Konstanco Dietrich, hčerko Franca Ksaverja Dietricha, takratnega lastnika gospostva Strmol, ter celotno 19. stoletje. V tem času je gospostvo prešlo v roke Alojza Urbančiča, nečaka Franca Ksaverja Dietricha, saj ga je leta 1843 kupil na dražbi. Hkrati potekajo spori med Urbančiči na Turnu in v Preddvoru, v katere je posredno vpleteno tudi gospostvo Strmol.

KLJUČNE BESEDE

Urbančič, Dietrich, Strmol

ABSTRACT

THE FAMILIES DIETRICH AND URBANČIČ

The contribution describes the connectedness of the families Dietrich and Urbančič family with the Strmol castle. The author focuses on the time at the turn of the 18th century when Martin Urbančič married Konstanca Dietrich, the daughter of Franc Ksaver Dietrich, the then owner of the Strmol seigniory, and on the entire 19th century. In that time the estate passed over into the hands of Alojz Urbančič, nephew of Franc Ksaver Dietrich; in 1843 he bought the estate at an auction. At the same time, disputes between the Urbančič family at Turn and in Preddvor were in course in which the Strmol seigniory was indirectly involved as well.

KEY WORDS

Urbančič, Dietrich, Strmol

Martin Urbančič je bil od leta 1779 do leta 1795 oskrbnik nad uslužbenci in celotnim gospodvom Brdo pri Kranju, kasneje pa je postal tudi velik zaupnik Žige Zoisa, ki je bil takrat lastnik omenjenega posestva. Pri tem je imel zelo pomembno vlogo, saj je bil v odsotnosti barona dejanski gospodar gospodstva. Martin je bil v svoji službi zelo uspešen, prodoren in nepopustljiv mož, saj je med letoma 1781 in 1783 uspel uporne podložnike prepričati, da je večina baronovih ukrepov zaradi tlake upravičenih. Kljub tožbi upornikov sta zmagala in prejela namesto tlake denarno odškodnino. Iz korespondence med Žigom Zoisom in Martinom Urbančičem je razvidno, da je bil zelo vesten, skrben (baronu je v Ljubljano pošiljal sadje itd.) in zanesljiv človek.¹ Njegov zaslužek ni bil skromen in mnogo je lahko privarčeval, saj je bil oskrbnik pri baronu, ki je tiste čase veljal za enega najbogatejših Kranjcev, poleg tega pa se je Martin tudi bogato poročil. Zato ni nenavadno, da je 21. aprila 1793 sklenil z Vincencem Gandinom, pl. Liliensteinom kupoprodajno pogodbo za gospodstvo Turn pod Novim gradom v skupni vrednosti 54.487 goldinarjev. Del kupnine je Urbančič poravnal s prevzemom dolga v znesku 38.487 goldinarjev, preostali del (16.000 goldinarjev in 200 ducatov ključarine) pa je plačal v gotovini.² Tako je Martin Urbančič postal prvi slovenski lastnik tega gradu in rodbina je obdržala njegovo lastništvo vse do začetka 20. stoletja, ko ga je Janko Urbančič³ 20. novembra 1909 prodal Otonu pl. Deteli, kateri mu je moral plačevati dosmrtno rento.⁴

Kljub kupljenemu gospodstvu pa je Martin Urbančič še nadalje ostal upravitelj gospodstva Brdo in je tam tudi živel. Že pred nakupom gospodstva Turn in med odplačevanjem se je Martin zapletel v številne spore z Vincencem Gandinom pl. Liliensteinom, ker ni plačal njegovi materi Mariji Jožefini dolga po kupoprodajni pogodbi. S prebivalci bližnjih vasi je bil v sporu zaradi planin, medtem ko so podložniki na gospodstvu Turn tožili zaradi previsoke tlake.⁵ Svoje delovanje je še razširil, saj je že leta 1787 postal zakupnik davka na pijače. Pogodbo je sklenil z uradom za bankalne pristojbine, medtem ko je o zakupu vinskega davka v župniji Preddvor in na Jezerskem sklenil pogodbo z Vincencem Gandinom.⁶

Svoje bogastvo in ugled si je še povečal, ko se

je 25. novembra 1783 v Velesovem poročil s Konstanco Dietrich, hčerko Franca Ksaverja Dietricha, ki je bil lastnik gospodstva Strmol. Franc Ksaver je gospodstvo Strmol kupil 4. aprila 1769 od barona Micheangela Zoisa za 19.000 goldinarjev.⁷ Oče Franc je sklenil in podpisal ženitno pogodbo, da bo Martin prejel 1500 goldinarjev dote, in sicer mu bo prvi del, tisoč goldinarjev, izplačal takoj, ostali del pa po preteku enega leta. V primeru spora med Martinom in Konstanco, naj bi Martin svoji ženi izplačal 4500 goldinarjev (celotno doto in 3000 goldinarjev). Zanimivo je, da je pogodba Martina zavezovala, da bi tudi v primeru, če bi umrl pred Konstanco in brez dediča, pripadla ženi vsota 4500 goldinarjev. V obratnem smislu pa Martinu samo polovica njene dote.⁸

Marija Terezija Konstanca je bila najstarejši otrok Franca Ksaverja Dietricha in Jožefe Brunich, ki sta se poročila 1. junija 1754.⁹ Konstanca se je rodila 18. julija 1755. Za njo se je rodilo še osem otrok: Marija Frančiška Horacija (30. septembra 1756), Marija Terezija (6. julija 1758), Rajmund Sigismund (13. januarja 1761), Marija Jožefa Rebeka (26. januarja 1763), Franc Jožef (17. marca 1765), Vincenc Fereri (29. marca 1767), Antonija Sabina (3. septembra 1773), Vincenc (3. januarja 1776).¹⁰

Franc Ksaver Dietrich je 2. januarja 1792 sestavil pogodbo, s katero je svojemu sinu Jožefu in zetu Martinu Urbančiču izročil gospodstvo Gamberk.¹¹ Pred tem je bila lastnica gospodstva Gamberk Marija Ana pl. Lichtenthurn, ki je 28. januarja 1769 z Aleksandrom Dietrichom sklenila kupoprodajno pogodbo v vrednosti 51.000 goldinarjev. Leta je 1. julija 1785 posestvo izročil bratu Francu za letno rento 1000 goldinarjev.¹²

Osebna korespondenca med Martinom Urbančičem in Francem Ksaverjem Dietrichom je zelo skromna, saj je ohranjeno le pismo z datumom 19. maj 1791, v katerem Martin vrača Francu Ksaverju dolg v višini 1000 goldinarjev.¹³ Iz kasnejšega obdobja pa je ohranjena bogatejša osebna korespondenca dr. Rajmunda Dietricha, sina Franca Ksaverja. Tu je prisoten tudi večinski del gradiva o gradu Strmol v tem času, vendar gradivo temelji predvsem na njegovi odvetniški dejavnosti. Ohranjena so zlasti pisma Aleksandru Auerspergu (16. aprila 1803, 16. decembra 1806), pisma Bogataju in Janezu Burgerju z gospodstva Brdo.¹⁴

¹ Preinfalk, "To in nič drugega je volja gospode", str. 151–156.

² AS 792, šk. 9; AS 315, glavna knjiga IX/341, listine modri kvatern A-20; Smole, *Graščine*, str. 515.

³ Vnuk Martina Urbančiča in brat prve slovenske pesnice, pisateljice in skladateljice, Josipine Urbančič-Turnograjске.

⁴ Nemanič, *Kratek oris*, str. 84.

⁵ Prav tam, str. 84.

⁶ Prav tam.

⁷ Prav tam.

⁸ AS 792, šk. 9.

⁹ AS 792, šk. 64.

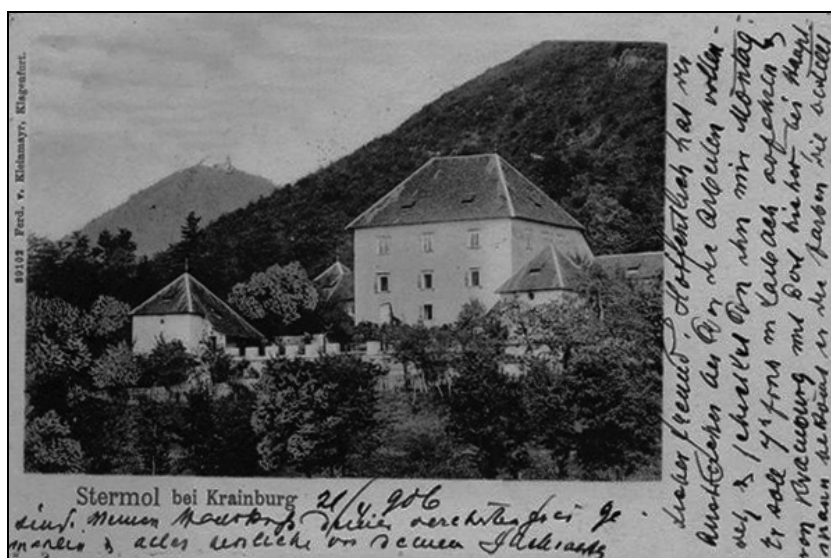
¹⁰ AS 792, šk. 76.

¹¹ Prav tam.

¹² Prav tam.

¹³ AS 792, šk. 65.

¹⁴ Prav tam.

Grad Strmol na začetku 20. stoletja. (hrani: NUK)

V zakonu so se Martinu in Konstanci Urbančič rodili Ivana Marija (rojena 5. februarja 1785, umrla 7. aprila 1795), Alojzij (rojen 2. julija 1786), Ignacij (rojen 30. avgusta 1787, umrl 3. februarja 1795), Karel (24. oktobra 1788, umrl 13. februarja 1794), Frančiška Salezija (rojena 3. januarja 1790, umrla 14. februarja 1790), Vincenc Rajmund (rojen 25. avgusta 1791, umrl 13. marca 1795), Janez Evangelist Anton (rojen 9. decembra 1793), Janez Nepomuk (19. februarja 1797, umrl 24. maja 1841).¹⁵

V času Martina Urbančiča je gospostvo Turn obsegalo 103 kmetije in eno petino. Zemljiški davek od gosposčinske zemlje je znašal 448 goldinarjev, 10 krajcarjev in 1 denarič. Gospostvu Turn pod Novim gradom je oddajalo urbarijalne dajatve tudi 11 kmetij z Jezerskega, ki so bile v okraju Kapla in kresiji Celovec.¹⁶

Martin Urbančič je v času, ko je bil lastnik gradu Turn, redko bival v njem. Po njegovi smrti 6. junija 1796¹⁷ se je vdova Konstanca preselila na Turn in s prisojilno listino z dne 22. septembra 1800 sta postala lastnika gospostva Turn mladoletna sinova Martina Urbančiča Alojz in Janez Nepomuk. Njunu varuštvo sta prevzela mati Konstanca in njen brat dr. Rajmund Dietrich. Ker je bil odvetnik, ji je veliko pomagal tudi na področju upravljanja gospostva Turn.

V tem času, in sicer 2. novembra 1805, je umrl tudi Franc Ksaver Dietrich. Pred tem je 3. junija istega leta prepustil erarju inventar različnih predmetov na posestvu (npr. v kuhinji, kapeli).¹⁸ 9. septembra 1802 je celotno posestvo izročil sinu

Vincencu, ki naj bi med ostale dediče razdelil 32.000 goldinarjev. Vsak je dobil 4000 goldinarjev. Po smrti Franca Ksaverja pa se je proces dedovanja zapletel. Tako so 2. julija 1806 zapisali protokol o prijavah v zvezi z njegovo zapuščino. Nato je 23. oktobra 1810 in 17. aprila 1812 dr. Rajmund Dietrich prejel pismo glede plačila obresti Franca Ksaverja Dietricha. Zatem so 23. decembra 1821 bratje Rajmund, Jožef in Vincenc Dietrich poslali na okrajno sodišče Velesovo prošnjo o dokončanju zapuščinske obravnave po smrti njihovega očeta Franca Ksaverja. Vse skupaj je bilo 26. marca 1822 poslano na notranjeavstrijsko apelacijsko sodišče v Celovcu. 30. julija 1822 je sledila na okrajno sodišče Velesovo še ena prošnja z isto temo. Zadeva se je začela delno urejati, ko je 14. maja 1823 vseh osem dedičev prejelo denar. Konstanca in njena dva otroka (Alojz in Janez Nepomuk) so prejeli 5.607 goldinarjev, Terezija, poročena Planinc 2.443 goldinarjev, Frančiška Horacija, poročena pl. Lichtenthurn 4.652, Rebeka Dietrich 5.379, Antonija, poročena Homann 8.087, Jožef 6.395, Vincenc 7.579 in Rajmund 17.646 goldinarjev. Ker je med Vincencem in Jožefom Dietrichom in Alojzom ter Janezom Nepomukom Urbančičem prišlo do spora glede delitve premoženja, je Mestno in deželno sodišče v Ljubljani preučilo njihovo prošnjo, vendar dokončnega sklepa niso dosegli. Sklep sodišča je bil namreč 19. februarja 1827 sklenjen v Ajmanovem gradu. Pritožbo je posebej vložila še Rebeka Dietrich, in sicer 23. aprila 1827. Ker se spor ni podel, je bila 10. junija 1829 v Velesovem na okrajnem sodišču zadnja obravnava zapuščinske zadeve. Izid je ostal v osnovi nespremenjen.¹⁹

¹⁵ AS 792, šk. 63.

¹⁶ AS 792, šk. 64, uradna korespondenca 1807–1846.

¹⁷ Umrl je na gospostvu Brdo.

¹⁸ Natančen popis se nahaja v AS 792, šk. 64.

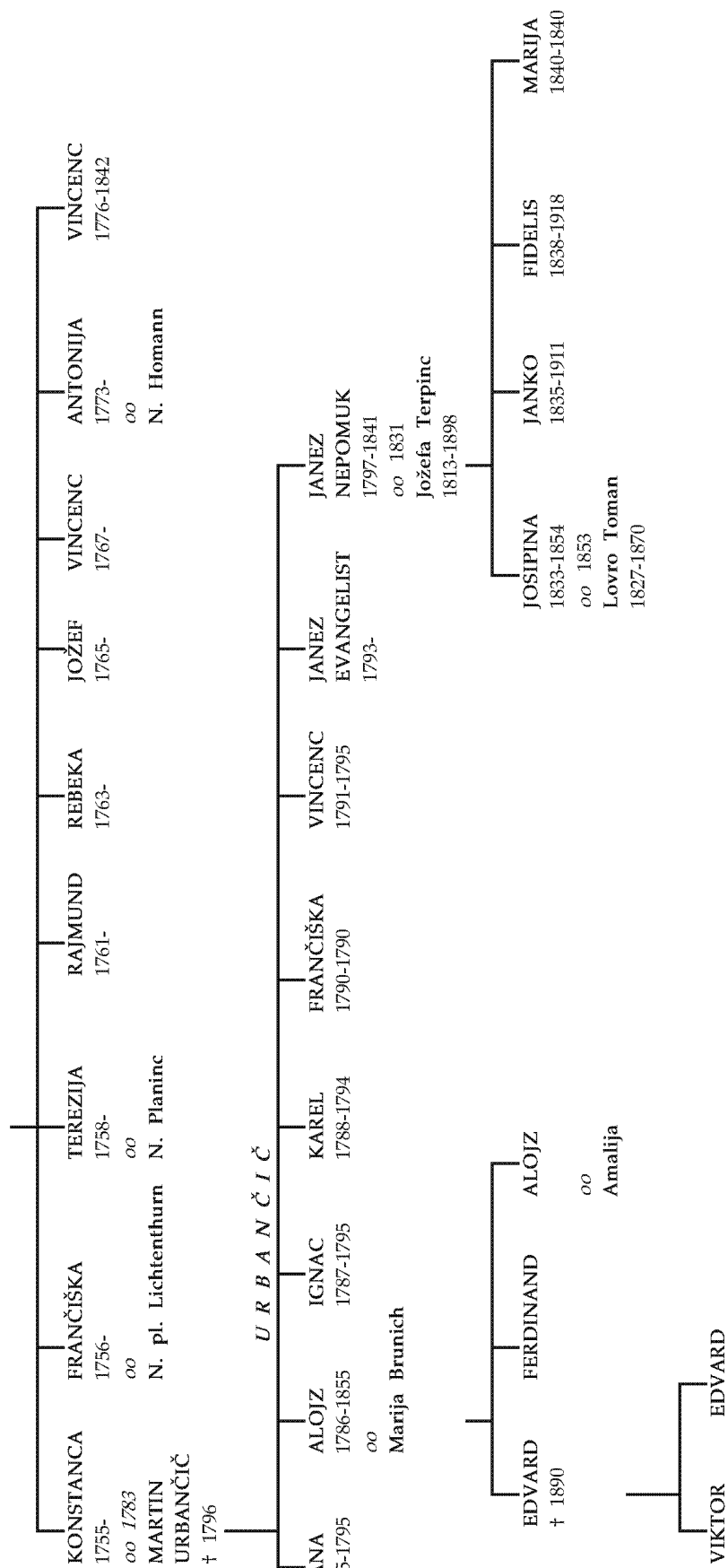
¹⁹ AS 792, šk. 64.

RODOVNIK RODBINE DIETRICH-URBANČIČ

D I E T R I C H

FRANC
KSAVER
† 1805
oo
Jožefa Brunich

ALEKSANDER

Med delitvijo premoženja gospostva Strmol je Alojz Urbančič v soglasju z varuhoma 7. januarja 1823 izročil svojo polovico gospostva Turn mlajšemu bratu Janezu Nepomuku, ki je postal sam lastnik gospostva Turn pod Novim gradom. To dejanje dokazuje, da sta se brata verjetno zelo dobro razumela. Mladi graščak se je poročil z Jožefino Terpinco, Kranjčanko po rodu, hčerko Jakoba Terpinca in sorodnico slovitega prvega slovenskega industrijalca Fidelisa Trepinca. V zakonu so se jima rodili štirje otroci. Najstarejša je bila Josipina (1833–1854), ki so jo krstili za Josipino Konstanco Ano. Njej je sledil Janez Nepomuk – Janko (1835–1911), Antonij Fidelis (1838–1918) in Marija (1840, umrla ob rojstvu). Oče Janez Nepomuk je umrl že leta 1841, tako da je mati sama vzgajala otroke in skrbela za obsežno gospostvo. Ker so bili ob smrti očeta vsi trije otroci še mladoletni, je varstvo nad njimi prevzel stric Alojz.

Kasneje, v letih 1850 do 1853, se je med najstarejšo Josipino in Lovrom Tomanom, ki je prišel na Turn kot obiskovalec skupaj s preddvorskim kaplanom in dolgoletnim prijateljem Lovrom Pintarjem razvilo bogato triletno dopisovanje. Njuna obsežna in nazorna pisma so med drugim opisovala tudi kraje okrog gospostva Strmol,²⁰ kamor sta hodila občasno na obisk, zlasti pa sta občudovala kipe v velesovskem samostanu.²¹

Ves ta čas odnosi med Josipinino družino in stricem Alojzem v Preddvoru niso bili dobri, jeseni 1851 pa so se še poslabšali. Josipina ni želela hoditi v Preddvor, čeprav so šli običajno ob nedeljah tja k maši.

Srečevali so se tudi z ostalimi lastniki sosednjih posestev. Na Strmolu in v Preddvoru sta gospodarila torej Josipinin stric Alojz in njegova žena Marija, na Hribu so bili do leta 1850 pl. Gandini, nato pa po kratkotrajnem lastništvu vnukinje Albinne Kappus pl. Pichelstein Anton Fuchs. Na Jezeru sta gospodarila Elizabeta Fuchs in njen sin Anton. To posest so prej, do leta 1845, imeli v lasti Zoisi in tako sta se verjetno spoznali tudi Josipina in Serafina, hči lastnika Brda Antona barona Zoisa.²² Urbančičevi so se drugače zelo malo družili s sosedi, razen če so bili posredi kakšni (predvsem finančni) interesi. Na sosednjih gospostvih so okrog leta 1850 gospodarili še: Vincenc grof Thurn v Radovljici, baron Jožef Dietrich v Tržiču, Terezija Pagliaruzzi pl. Kieselstein na Golniku, Elizabeta

Nagrobnik Alojza Urbančiča ob cerkvi v Preddvoru. (foto: Barbara Žabota)

Globočnik na Visokem, na Brdu omenjeni Anton baron Zois in Franc Feliks baron Lazzarini v Smledniku.²³

Potrebno je omeniti, da si po smrti strica Vincenca Dietricha njegovi nečaki Urbančiči, Alojz, Janko in Fidelis, razdelili grad Strmol in ga 17. maja 1843 na dražbi prodali. Kupil ga je Alojz Urbančič za 23.100 goldinarjev. Spora okrog gradu Strmol kasneje ni bilo, vendar ko je mama Jožefina Urbančič hotela leta 1852 Turn prodati, se je govorilo tudi o morebitni prodaji Strmola, saj je bil prav tako kot Turn tudi ta grad v velikih dolgovih.

Stric Alojz se je priženil na grad Preddvor, saj se je poročil z Marijo Brunich, ki je po očetovi smrti²⁴ 4. januarja 1805 podedovala gospostvo Preddvor. Imela sta tri sinove. Najstarejši je bil Edvard, ki je bil kot prvorojenec določen za dediča gradu Preddvor in Strmol. Drugi je bil Ferdinand in tretji Alojz, ki ga je Josipina navajala v svojih pismih tudi kot Lojzla. Josipini je bilo vedno težko, kadar sta šli z mamo v Preddvor, saj so se ji sorodniki zdeli preveč ošabni in so na vsakem

²⁰ Delavec, *Nedolžnost in sila*, str. 56.

²¹ V AS 792 se v škatli 64 nahaja reces samostana Velesovo iz 24. aprila 1775 Francu Ksaverju Dietrichu za dajatve, ki jih je graščina dolgovala samostanu.

²² Po Josipinini smrti se je poročila z baronom Karlom Avgustom de Traux de Wardinom in je večino časa preživela v tujini (povzeto po: Budna Kodrič, *Zgodba Josipine Turnograjske*, str. 206).

²³ Budna Kodrič, *Zgodba Josipine Turnograjske*, str. 206–207.

²⁴ Njen oče je bil Luka Brunich. Grad je kupil 30. januarja 1796 od Franca Schiffersteina.

koraku zahtevali denar. Tako je na primer poleti 1851 zapisala: *"Ah le dobro, de smo bili kratek čas ondi, strašno mi je zmiraj pri sercu, ak sim v družbi teh denaruhov."*²⁵

Čez štiri mesece so se odnosi še bolj zaostriili. Nagajati jim je začela tudi gospa Fuchs, ki je bila lastnica gradu Hrib. Josipina je pisala: *"Ne rani me obnašanje Predvorskih, od njih ne pričakujem prijaznosti. Ko vem, da ne čutijo v sercu do nas, ne rani me obnašanje ošabne lesice,"*²⁶ *poznam jo dobro: ali zastonj bi se branila britkoga občutja, ki mi vsakrat terga serce, kadar sim med temi ljudmi. Ga. Fuchs se tako proti nam obnaša, da bi vsakomu človeku moralo raniti serce. Ne pogleda nas, ne govori z nami, tako ošabno se le obnaša, da nehotoma začnem misliti, ktere hudobije sim kriva do nje, saj hudobneža ne more drugače gledati! In vse se rije okrog nje in se joj prilizuje, kakor boginja je med Predvorčani, in mi, žlahtniki, stojimo tesnim srcem u kakom kotu, zaničevani od vsih, in vendar nam serce ne more naj manjšega perstopka zoper njih očitati! Matka misli si jedni klop v cerkvi perskerbeti, in po tem se bomo lahko ugnili obnašanju, ki nas mora utužiti. Še u cerkvi, u svetom tempelnu, kjer bi nas ljubezen vezati morala, moramo sicer čutiti sovraštvo, nezasluženo sovraštvo. Kakor se meni zdi, se bode tanka nitka, ki nas še veže na Predvor, u kratko stergala! Tako napeto ne more biti."*²⁷

Odnosi s Preddvorčani so bili torej vedno slabši, poleg tega je imela Josipinina mama tudi gospodarske težave. Velikokrat jo je obiskal Levičnik, ki ji je pomagal z nasveti, ali pa Rudolf Lokar in Fidelis Terpinc. Konec marca sta šli Josipina in njena mama ponovno v Kranj. *"Zopet pojdeva z majkico u Krajn. Hoče, ak dobi Kunaverja,"*²⁸ *govoriti z njim u jednom i u drugom zavoljo "Predvora" – zavoljo obresti, ki jih zdaj grajšine za poredoma nazaj plačujejo zavoljo Stermola – sploh zavoljo računov varha! Potrebno je – da se enkrat enmalo zjasnijo vse reči, – ak bode mogoče, strašno so dozdej zavite u tmo!"*²⁹ Razočarani sta še isti dan ugotovili, da je Kunaver na strani Preddvorčanov.

Čedalje pogostejše so se začele pojavljati denarne zahteve s strani sorodnikov v Preddvoru, ki so zahtevali visoko odškodnino. Josipinina mati, ki je imela velike težave pri gospodarjenju, je začela razmišljati o prodaji Turna, saj naj bi sprva znašala

odškodnina več kot 30.000 goldinarjev. O prodaji pa ni razmišljala samo Josipinina mama, temveč tudi stric Alojz: *"Urbančič"*³⁰ *popolnoma za prodajo, ako dobro plača Turn, rekel, da naj bomo veseli, ako gre, da on tudi rad "Predvor" i Stermol proda, ako ju kopiti hoče! Ako se pogleda na dohodka, ima prav!"*³¹ Kupec gradu Turn naj bi bil gospod Maj iz Švice, ki si je grad tudi prišel ogledat. Sestavili so okvirno pogodbo, in sicer:

"1. kup: 75000 goldinarjev, brez da bi se zmanjšati mogel. Ali zraven bi se pa od Coiza še polovica "Gerde doline", ki jo ima zdaj s Turnom prikupila, da pade cel boršt k Turnu.

2. Da bi od tih 75000 goldinarjev 40000 ali 30000 proti 5% ostalo na Turnu, drugih 45000 1. novembra toga leta plačal, 5000 pa koj ko bi kupil!"

3. Turn bi šele s 1. novembrom toga leta prejel u posestvo i scer bi se od dnova, ko kupi, nič več sekati ne smelo, ali že posekan les ostane nam. Pridelki letošni ostanejo nam.

*4. Živino, orodja, itd. bi tudi mu prodali po ceni, to bi pa posebej i koj plačal."*³²

Ob morebitni prodaji Turna se je pojavilo tudi vprašanje, koliko bi s prodajo gradu dobili denarja otroci, saj je oče pred smrtjo lastništvo gradu zapisal Janku. V last naj bi ga dobil, ko bi dopolnil štiriindvajset let. Dediča sta bila tudi Josipina in Fidelis. *"Lovro ak res, kak "Predvorski" pravi, tak Delko i jaz strašno zgubiva o prodaji Turna. Lovričko, ak bi se prodal Turn za 75000 goldinarjev, oškodovanje za 44000 goldinarjev, kar drugoga odpade še na legati terjatvi Predvorskoga bi morebiti komaj nekaj čez 20000 ostalo, o tom bi se delili i midva z Delkotom dobiva morebiti komaj 10000, k večim 12000, Janko svoje 10000 goldinarjev."*³³ Kasneje se je izkazalo, da je Maj kupoval neko graščino na Štajerskem. Zanj je bila bolj primerna, saj je mejila na "nemški svet". Zato Turna, ki je ležal v bolj "slovanskem svetu", ni kupil.

Josipinina mati se je zaradi slabih odnosov s vsakom Alojzom v Preddvoru odločila, da mu bo odvzela po uradni poti mesto varuha, ki mu je pripadla po smrti brata oziroma Josipininega očeta Janeza Nepomuka Urbančiča. Razloge, zakaj stric Alojz ni bil primeren več za varuha, je navedla Josipina v enem izmed pisem:

"1) Bi bila materialna zaveza navesti, ki nikakor ne dopusti, da bi zmogel biti varh, zakaj zdaj se bode moral izplačati.

²⁵ NUK, Ms 1446, mapa 2b, pismo št. 115 (10. 7. 1851), str. 6.

²⁶ Josipina je imela v mislih stričevo ženo Marijo.

²⁷ NUK, Ms 1446, mapa 2b, pismo št. 160 (1. 11. 1851), str. 3-4.

²⁸ Kunaver je bil odvetnik, ki naj bi Josipinini mami pomagal z nasveti glede spora s sorodniki v Preddvoru.

²⁹ NUK, Ms 1446, mapa 2c, pismo št. 241 (31. 3. 1852), str. 2.

³⁰ Mišljen je stric Alojz.

³¹ NUK, Ms 1446, mapa 2d, pismo št. 332 (7. 7. 1852), str. 12-13.

³² NUK, Ms 1446, mapa 2d, pismo št. 337 (12. 7. 1852), str. 10-11.

³³ NUK, Ms 1446, mapa 2d, pismo št. 338 (13. 7. 1852), str. 4.

Doprni kip Josipine Turnograjske na gradu Turn.
(foto: Barbara Žabota)

2) Njegovo očitno sovraštvo do matke i nas, ki se je začelo, ko rajni oče stisnuli očesa. Priča tomu Pirc, priče drugi.

3) Njegova starost, njegova nesposobnost dolžnosti varha spolnovati, ko še za se vse pusti v nemar i mu njegove leta ne pustijo ne dušne ne telesne moči, kaj storiti za nas!

4) Njegova zanikernost. Vse bi bilo napeljati – vse povedati, kako dela, kako zanemarja vse i nam s tim strašno škodo dela.

Vse bi bilo napeljati – vse povedati, kako dela, kako zanemarja vse i nam s tim strašno škodo dela. Tak bi bila njegova dolžnost, kapitale druge, od katerih zavoljo njegove zanikernosti že toliko let nismo nič interesov dobili, za plačo svoje terjatve uzeti, njegova dolžnost, to, kar nam on dolžan od Stermola, uzeti za plačo svojo, tak pa na Turnu ostane dolg; mi moramo obresti plačevati, in on nam ne vinarja še plačal obresti, ki bi jih moral od Stermolskega premoženja. – S tim nam škoda velika! Potom njegovo zanemarjanje naših "pravic" zastran "Fuchsa"! Pravde vse ležijo, ne stori se nič i tak pada pravica za pravico proč – on kriv – mi moramo škodo terpeti. – Potem njegova zanikernost u vsem drugom "kar tiče njegovo varstvo". Povedati se mora, kako delal pri oškodovanju, da nič storil, povedati, kak z rajtengo dela, da še nič je položil vse leta, da se ne ve, kako i kaj

s premoženjem – nič nič! – To glavni uzroki!³⁴

Stric Anton je bil leta 1853, in sicer pred poroko Josipine z Lovrom Tomanom, razrešen vloge varuha, saj je sodišče Josipini spregledalo štiri leta do polnoletnosti, Janku in Fidelisu pa je postavilo za skrbnika mater Jožefino in Rudolfa Lokarja, trgovca iz Kranja.

Josipina Urbančič je umrla leta 1854, stric Alojz pa leta 1855. Po njegovi smrti je 5. septembra 1855 obe posestvi, gospodstvo Strmol in gospodstvo Predvor, dedoval njegov najstarejši sin Edvard. Josipini, bratoma Janku in Fidelisu je pripadalo vsakemu 185 goldinarjev dote od gradu Strmol. Prej je bil ta delni delež od njihovega očeta Janeza Nepomuka in je znašal 557 goldinarjev. Enako vsoto je dobil tudi stric Alojz. Po Josipinini smrti pa so njen delež razdelili med oba brata. Vsak izmed njiju je prejel 34 goldinarjev, mati Jožefina 69 goldinarjev in mož Lovro Toman 46 goldinarjev.³⁵

Grad Strmol je torej prešel v roke Edvarda Urbančiča. Ko je 18. avgusta 1890 umrl,³⁶ sta si ga razdelila njegova sinova, dr. Viktor in dr. Edvard Urbančič.³⁷ Od njiju je grad Strmol 30. septembra 1899 za 35.550 goldinarjev kupil Jožef Jenko,³⁸ profesor na gimnaziji in posestnik v Gradu pri Cerkljah.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS – Arhiv Republike Slovenije

AS 315 – Deželna deska za Kranjsko

AS 792 – Gospodstvo Turn pod Novim gradom

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica

Ms 1446, Korespondenca Josipine Turnograjske in Lovra Tomana

LITERATURA

Budna Kodrič, Nataša: Zgodba Josipine Turnograjske in Lovra Tomana. *Kronika*, 51, 2003, str. 197–216.

Delavec, Mira: *Nedolžnost in sila : življenje in delo Josipine Urbančič Turnograjske*. Kranj : Gorenjski glas, 2004.

Križaj, Helena: *Gradovi v Predvoru skozi zgodovino*. Kranj : samozaložba, 1991.

Nemanič, Ivan: Kratek oris zgodovine gospodstva Turn pod Novim gradom. *Arhivi*, 26, 2003, str. 81–88.

³⁴ NUK, Ms 1446, mapa 2e, pismo št. 393 (3. 11. 1852), str. 2–4.

³⁵ AS 792, šk. 64.

³⁶ Križaj, *Gradovi v Predvoru*, str. 36.

³⁷ Smole, *Graščine*, str. 467–468.

³⁸ AS 315, vložek h glavni knjigi 837, listine, fasc. 1910/4 03.

Preinfalk, Miha: "To in nič drugega je volja gospode". Nekaj utrinkov iz vsakdanjega življenja na Brdu v drugi polovici 18. stoletja. *Kronika*, 52, 2004, str. 151–156.

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana : DZS, 1982.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Familie Dietrich und Urbantschitsch

Die Familie Urbantschitsch tauchte am Ende des 18. Jahrhunderts im slowenischen Raum auf. Eine bedeutende Rolle spielte Martin Urbantschitsch, Pfleger der Herrschaft Brdo (Egg) bei Kranj (Krainburg), der Konstanze Dietrich, Tochter Franz Xaver Dietrichs, des Besitzers von Schloss Strmol, ehelichte. Durch Heirat und Fleiß vergrößerte er seinen Reichtum und kaufte im Jahr 1793 von Vinzenz Gandini von Lilienstein noch die Herrschaft Thurn unterhalb Novi Grad (Neuburg) hinzu. Dort nahm nach dessen Tod im Jahr 1796 seine Witwe Konstanze mit den minderjährigen Söhnen Alois und Johann Nepomuk ihren Wohnsitz. Bei der Wirtschaftsführung half ihr der Bruder Raimund Dietrich, Anwalt aus

Ljubljana (Laibach) und zugleich Vormund der Söhne seiner Schwester.

Nach dem Tod Franz Xaver Dietrichs wurde das Gut Strmol von seinem Sohn Vinzenz Dietrich übernommen, der 32.000 Gulden an die Erben entrichten musste. Später legten einige der Erben Beschwerde ein, so dass nach einer Verhandlung im Jahr 1823 eine erneute Erbteilung stattfand. Auch die Söhne von Konstanze Urbantschitsch wurden nun zu Erben. Im Jahr 1823 verzichtete Alois auf seinen Anteil an der Herrschaft Thurn zugunsten seines Bruders Johann Nepomuk. Seine Frau Josephina Terpinz, Tochter des reichen Unternehmers Jakob Terpinz aus Kranj, eines Verwandten des Blasius Terpinz, gebar unter anderen auch Josipina, die erste slowenische Dichterin. Da die Kinder nach dem Tode Johann Nepomuks minderjährig waren, übernahm ihr Onkel Alois Urbantschitsch die Rolle des Vormunds, der 1843 die Herrschaft Strmol auf einer Versteigerung kaufte, um sie nach seinem Tod im Jahr 1855 seinem Sohn Eduard zu hinterlassen. Eduard wurde auch zum Besitzer der Herrschaft Höfflein (Preddvor), weil sein Vater Alois dort eingeheiratet hatte. Ein kleiner Teil der Herrschaft Strmol, der auch Josipina Urbantschitsch gehörte, erbten nach ihrem frühzeitigen Tod im Jahr 1854 ihr Mann Lovro Toman, ihre Mutter Josephina und ihre Brüder Johann und Fidelis.